

แพศยานิชย์ข้ามพรมแดน: ประสบการณ์ของหญิงลาว
ในธุรกิจบริการทางเพศในพรมแดนไทย-ลาว

เนตรดาว เกาถวิล

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างการค้าผู้หญิงข้ามชาติกับการค้าประเวณี โดยแสดงให้เห็นว่าวิธีการจัดหาผู้หญิงเพื่อป้อนอุตสาหกรรมทางเพศในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวมีรูปแบบที่แตกต่างจากรูปแบบของการค้ามนุษย์ที่มักจะเข้าใจกันโดยทั่วไป ทั้งในแง่ของผู้ชักนำและวิธีการชักนำให้ผู้หญิงเดินทางข้ามพรมแดนและก้าวสู่อาชีพค้าประเวณีในประเทศไทย จากเงื่อนไขดังกล่าวทำให้การพิจารณาว่าผู้หญิงลาวถูกบังคับให้ค้าประเวณีหรือสมัครใจค้าประเวณีกันแน่ กลายเป็นประเด็นโต้แย้งของหลายฝ่าย ผู้เขียนเสนอว่าผู้หญิงลาวส่วนใหญ่ไม่ได้สมัครใจขายบริการทางเพศในประเทศไทยตั้งแต่ต้น แต่ถูกบังคับจากเงื่อนไขที่สลับซับซ้อนหลายประการ ทำให้เชื่อว่าการขายบริการทางเพศในประเทศไทยเป็นทางเลือกเดียว หรือเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับการทำงานในประเทศไทย

คำสำคัญ

การค้ามนุษย์, การค้าประเวณี, การบังคับค้าประเวณี, การสมัครใจค้าประเวณี, ความรุนแรงทางเพศ

แม้ว่าการเดินทางข้ามพรมแดนไทย-ลาวจะเป็นปรากฏการณ์ที่ดำเนินสืบเนื่องมาช้านาน แต่จำนวนผู้อพยพข้ามพรมแดนไทย-ลาวได้เพิ่มขึ้นอย่างน่าสังเกตนับตั้งแต่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2540 และส่วนใหญ่เป็นการเดินทางจากประเทศลาวสู่ประเทศไทย เนื่องจากไทยมีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงและมั่งคั่งมากกว่า (Asian Research Center for Migration, 1997) ตัวเลขของหลายแหล่งข้อมูลรายงาน ว่า แรงงานต่างชาติที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านและอพยพเข้ามาทำงานอยู่ในประเทศไทยมีมากกว่าหนึ่งล้านคนต่อปี ในจำนวนนี้มีทั้งคนที่เข้ามาทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีจำนวนแรงงานจากประเทศพม่ามากที่สุด รองลงมาเดินทางมาจากประเทศลาวและกัมพูชา ทางด้านหน่วยงานรัฐของไทยคาดการณ์ว่าจำนวนแรงงานลาวที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยมีอยู่ราวหนึ่งแสนคนในปี พ.ศ. 2545 (Asian Migrant Center, 2002)

การสำรวจประชากรผู้อพยพที่จัดทำขึ้นโดยองค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (ILO อ้างใน Asian Migrant Center, 2002) ในปีเดียวกันพบว่า แรงงานลาวที่ทำงานในประเทศไทยมีจำนวนถึงร้อยละ 50 ที่อพยพมาจากแขวงจำปาสักและเดินทางเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย ในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นเยาวชนหญิงซึ่งมีอายุระหว่าง 15-18 ปี และส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศ งานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งรายงาน ว่า ผู้อพยพเพศหญิงในประเทศไทยเผชิญกับปัญหาหลายอย่าง เช่น การถูกล่อลวงจากขบวนการค้าผู้หญิง (trafficking in women) การถูกเอาเปรียบค่าจ้างแรงงาน การถูกขูดรีดแรงงาน การบังคับค้าประเวณี การตั้งครุฑโดยไม่พึงประสงค์ การทำแท้งแบบเสี่ยง การไม่มีโอกาสได้รับบริการจากหน่วยงานบริการด้านสุขภาพและอนามัยเจริญพันธุ์ การเผชิญกับความรุนแรงทางกายและความรุนแรงทางเพศ การถูกกีดกันและการถูกเลือกปฏิบัติ (Archavanitkul, 1998; Caouette, 1998; Kaosarard, 2003)

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเกี่ยวกับการค้าผู้หญิงลาวเพื่อป้อนธุรกิจบริการทางเพศในประเทศเพื่อนบ้านอย่างประเทศไทยกลับมีอยู่น้อยมาก จากการสำรวจอย่างเป็นทางการโดยรัฐบาลลาวในปี พ.ศ. 2539¹ ระบุว่า ทั้งเยาวชนและคนลาวจากจังหวัดสะหวันนะเขตเข้ามาหางานทำในประเทศไทยเป็นจำนวนมากกว่า 15,000 คน และส่วนใหญ่เป็นการข้ามพรมแดนอย่างผิดกฎหมาย เนื่องจากประเทศลาวมีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทยถึง 8 จังหวัด และสามารถเป็นเส้นทางผ่านของการอพยพเพื่อเข้ามาหางานทำในประเทศไทยได้ทั้งหมด แต่ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการทำงานของผู้อพยพชาวลาวในประเทศกลับมีอยู่น้อยมาก ทั้งๆ ที่การสำรวจของหลายหน่วยงานยืนยันตรงกันว่า สัดส่วนของผู้อพยพชาวลาวที่ทำงานในประเทศไทยเป็นหญิงมากกว่าชาย แต่รัฐบาลลาวปฏิเสธว่าการค้าผู้หญิงและเด็กเป็นปัญหาในประเทศของตน หลังจากที่ยอดการค้าคนและองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศได้หยิบยกปัญหาดังกล่าวขึ้นมาอภิปรายในเวทีต่างๆ อย่างต่อเนื่อง รัฐบาลลาวจึงได้แสดงความสนใจที่จะทำการศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในเรื่องดังกล่าว (Caouette, 1998)

อย่างไรก็ดี สิ่งที่ต้องให้ความสนใจในระดับพื้นฐานก็คือ การค้ามนุษย์ (human trafficking) และการค้าประเวณี (prostitution) เป็นคนละประเด็นกัน เนื่องจากการค้ามนุษย์ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อบังคับให้ผู้หญิงขายบริการทางเพศเพียงด้านเดียว และการขายบริการทางเพศก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเมื่อมีการค้ามนุษย์ อย่างไรก็ตาม การค้ามนุษย์และการขายบริการทางเพศมักจะมีความเชื่อมโยงกัน เพราะผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์มักจะถูกล่อลวงหรือบีบบังคับให้ขายบริการทางเพศ (forced prostitution) ได้ง่าย และการค้ามนุษย์ก็เป็นช่องทางจัดหาผู้หญิง (recruitment) เพื่อป้อนอุตสาหกรรมทางเพศที่สำคัญ

การค้ามนุษย์เป็นประเด็นที่สลับซับซ้อน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการกำหนดนियามการอพยพ (migration) กับการค้ามนุษย์ (human trafficking) ที่ยังมีความ

ลับสน จุดต่างที่สำคัญระหว่างการอพยพกับการค้ามนุษย์อยู่ที่ประเด็นความสมัครใจ (consent) ในขณะที่แรงงานอพยพ (migrant labourers) โดยเฉพาะแรงงานอพยพข้ามชาติอย่างผิดกฎหมายอาจเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์และถูกบีบบังคับให้ทำงานที่มีลักษณะขูดรีด แต่แรงงานอพยพข้ามชาติเดินทางข้ามพรมแดนโดยความสมัครใจ ไม่ได้ถูกล่อลวงหรือถูกบีบบังคับให้เคลื่อนย้ายที่อยู่ ในทางตรงกันข้าม การค้ามนุษย์เป็นการขนย้ายคนภายในประเทศและข้ามพรมแดนโดยปราศจากความสมัครใจ เนื่องจากการบังคับ ล่อลวงหรือใช้อำนาจในทางมิชอบ (Brown, 2001)

ผู้ชาย ผู้หญิงและเด็กที่ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์มักต้องทำงานภายใต้เงื่อนไขที่ขูดรีด และได้รับค่าตอบแทนที่ต่ำกว่าแรงงานในท้องถิ่น โดยวิธีการเคลื่อนย้ายคนออกจากภูมิลำเนาเดิมหรือข้ามพรมแดนประเทศ ขบวนการค้ามนุษย์ได้ตัดขาดผู้คนออกจากเครือข่ายทางสังคมที่เคยให้ความช่วยเหลือพวกเขาหรือเธอ และจัดวางพวกเขาหรือเธอไว้ในสภาพแวดล้อมใหม่ซึ่งไม่คุ้นเคย ไม่ว่าจะเป็นภาษา ประเพณี และแบบแผนในการทำงาน คนที่เป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์มักถูกบีบบังคับและถูกเอาเปรียบได้ง่าย เพราะถูกทำให้อยู่ในสภาวะพึ่งพิงผู้อื่นในการดำรงชีวิตเพื่ออยู่รอด กว่าคนเหล่านี้จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ เขาหรือเธอก็มักจะสูญเสียความสามารถในการควบคุมชีวิตของตนเองไปหลายด้าน (UN General Assembly, 1995) นี่คือเหตุผลที่ว่าทำไมอุตสาหกรรมทางเพศจึงชอบผู้หญิงที่เป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ไม่จำเป็นต้องกลายเป็นโสเภณีทุกคน แต่ผู้หญิงที่เป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์และถูกบังคับให้ขายบริการทางเพศด้วย มักเผชิญกับการขูดรีดเอาเปรียบที่เลวร้ายที่สุด

ในขณะที่บราวน์มองว่า การค้ามนุษย์เพื่อป้อนอุตสาหกรรมทางเพศมีแบบแผนที่ง่าย เพราะผู้หญิงมักถูกนำตัวจากดินแดนซึ่งผู้คนมีฐานะยากจน สู่อีกพื้นที่หนึ่งซึ่งผู้คนมีฐานะมั่งคั่ง เมื่อผู้หญิงถูกค้าเพื่อเป็นป้อนอุตสาหกรรมทางเพศ พวกเขา

กลายเป็นสินค้า (commodity) ที่ผู้ขายในประเทศซึ่งมั่งคั่งสามารถซื้อขายได้ การค้ามนุษย์ข้ามชาติมีแบบแผนที่หลีกเลี่ยงการจัดช่วงชั้นสูงต่ำในทางเศรษฐกิจ เพราะประเทศที่ยากจนที่สุดในเอเชียอย่างเช่น บังคลาเทศ เนปาล และเวียดนาม กลายเป็นประเทศส่งออกผู้หนีง (sending countries) ในขณะที่ประเทศร่ำรวยอย่างญี่ปุ่น กลายเป็นประเทศปลายทางของการค้ามนุษย์ (receiving countries) และเป็นแหล่งนำเข้าผู้หนีงจากทั่วโลก ส่วนประเทศที่อยู่ระหว่างกลางของเครือข่ายการค้ามนุษย์ข้ามชาติ อย่างไทยและอินเดียถือเป็นประเทศทางผ่าน (transit countries) ทำหน้าที่คล้ายกับนายหน้าซึ่งทั้งนำเข้าและส่งออกผู้หนีงจากประเทศต่างๆ สู่ประเทศปลายทาง บรรณานุกรมว่าการที่ความต้องการซื้อบริการทางเพศของผู้ขายในประเทศร่ำรวย สามารถผลักดันให้เกิดการค้ามนุษย์และการล่อลวงผู้หนีงจากประเทศยากจนเพื่อเป็นโสเภณีข้ามชาติ ในด้านหนึ่งสะท้อนถึงอำนาจของผู้ขายที่มีเหนือผู้หนีง และในอีกด้านหนึ่งสะท้อนถึงอำนาจของคนรวยที่มีเหนือคนจน (Brown, 2000)

จากงานวิจัยที่ผู้เขียนทำขึ้นในพื้นที่ชายแดนของอำเภอสิรินธรและอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีในปี พ.ศ. 2547² พบว่าวิธีการจัดหาผู้หนีงเพื่อป้อนอุตสาหกรรมทางเพศในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวจัดอยู่ในข่ายการค้าผู้หนีงข้ามชาติ อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้ผู้เขียนได้แย้งว่าวิธีการจัดหาผู้หนีง (form of recruitment) เพื่อป้อนอุตสาหกรรมทางเพศในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวมีรูปแบบที่แตกต่างจากการค้ามนุษย์โดยทั่วไป เนื่องจากเครือข่ายการค้ามนุษย์ไม่ใช้การบีบบังคับ (force) อย่างโจ่งแจ้ง หรือการกักขังหน่วงเหนี่ยวทางร่างกายเพื่อให้ผู้หนีงยอมรับการค้าประเวณี แต่กลับใช้นายหน้าซึ่งเป็นคนคุ้นเคยกับผู้หนีง หรือเป็นคนที่ถูกผู้หนีงไว้วางใจ เช่น เพื่อน ญาติ หรือเพื่อนบ้านเพื่อเข้าถึงผู้หนีงในประเทศลาว และใช้วิธีการล่อลวง (deceive) อย่างแนบเนียน เพื่อให้ผู้หนีงเห็นด้วยกับการเดินทางข้ามพรมแดนและยอมตกลงใจขายบริการทางเพศในที่ล้น

แม้ว่าเจ้าของร้านคาราโอเกะหลายคนและผู้เขียนพุดคุยด้วยจะยืนยันว่า การขายบริการทางเพศเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้หญิงลาวเอง หรือเป็นเรื่องความสมัครใจ (consent) แต่ในความเห็นของผู้เขียนมองว่า การตัดสินใจของผู้หญิงลาวที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวสมัครใจขายบริการทางเพศ (voluntary prostitution) หรือถูกบังคับให้ค้าประเวณี (involuntary prostitution) เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายขึ้น เนื่องจากเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและมีปัจจัยที่ควรจะนำเข้ามาพิจารณาหลายอย่าง เช่น การที่อุตสาหกรรมทางเพศสร้างปัจจัยเชิงผลักดัน (push factor)³ และปัจจัยเชิงสนับสนุน (pull factor)⁴ เพื่อให้ผู้หญิงลาวที่ทำงานบาร์คาราโอเกะเข้าใจว่า การค้าประเวณีเป็นเพียงทางเลือกเดียว หรือเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับการทำงานอยู่ในประเทศไทย ดังนั้นแม้ว่าผู้หญิงส่วนใหญ่จะบอกว่าไม่ได้สมัครใจเลือกการค้าประเวณีเป็นอาชีพมาตั้งแต่ต้น แต่เมื่อเธอเดินทางข้ามพรมแดนมายังประเทศไทยและทำงานเป็น “สาวเสิร์ฟ” ในบาร์คาราโอเกะแล้ว การปฏิเสธการขายบริการทางเพศกลับเป็นเรื่องที่แทบไม่ปรากฏ

อย่างไรก็ดี ทั้ง ๆ ที่ผู้หญิงลาวที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศในพื้นที่ชายแดนส่วนใหญ่ไม่ได้สมัครใจเดินทางข้ามพรมแดนเพื่อเข้ามาขายบริการทางเพศ แต่ถูกล่อลวงจากขบวนการค้าผู้หญิง และมีความเปราะบาง (vulnerable) ต่อการถูกระทำรุนแรงทางกายและถูกระทำรุนแรงทางเพศ แต่เธอกลับถูกตีตราประทับ (stigmatize) และถูกสร้างภาพเหมารวม (stereotyping) จากคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย เช่น การกล่าวหาว่าเป็น “ผู้ลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย” “โสเภณี” และ “แหล่งแพร่เชื้อโรคเอดส์” ซึ่งล้วนเป็นการนำเสนอภาพ (representation) ผู้หญิงลาวในฐานะผู้ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ หรือเป็นคนอื่น (the others) ในสังคมไทย เนื่องมาจากการมีสถานะเป็นผู้เดินทางข้ามพรมแดนอย่างผิดกฎหมาย และการทำงานเกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศ ซึ่งเป็นอาชีพ

ที่ผิดกฎหมายและเป็นอาชีพที่สังคมรังเกียจ

ในงานวิจัยนี้ ผู้เขียนได้ข้อมูลมาจากการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วมในบาร์คาราโอเกะที่มีการค้าประเวณีแบบแอบแฝง อันเป็นสถานที่ทำงานของสาวเสิร์ฟชาวลาว นอกจากนี้ ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งยังได้มาจากการพูดคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจคนเข้าเมืองของไทย เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำงานในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ประจำเรือนจำจังหวัดอุบลราชธานี เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งทำงานควบคุมโรคติดต่อชายแดนประจำจังหวัดอุบลราชธานี ผู้สื่อข่าวท้องถิ่น เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน เจ้าของบาร์คาราโอเกะทั้งฝั่งไทยและเจ้าของร้านเบียร์กอดที่ตั้งอยู่ฝั่งลาว รวมถึงชายนักเที่ยวชาวไทย ทั้งที่เป็นคนในพื้นที่ชายแดนและเป็นคนเดินทางมาจากจังหวัดอื่นๆ ของประเทศ ตลอดจนการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามและแบบเจาะลึกสำหรับหญิงบริการลาวรวม 20 คน

บริบทของการค้าประเวณีในพื้นที่ชายแดน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน 2 ประเทศคือประเทศลาวและกัมพูชา จังหวัดอุบลราชธานีซึ่งเป็นพื้นที่วิจัยมีพื้นที่ชายแดนอยู่ถึง 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเขมราฐ อำเภอนาตาล อำเภอโพธิ์ไทร อำเภอศรีเมืองใหม่ อำเภอโขงเจียม อำเภอสิรินคร อำเภอनुนทริก และอำเภอนาจะหลวย การเดินทางข้ามพรมแดนไทย-ลาวในเขตจังหวัดอุบลราชธานีทำได้ทั้งโดยการเดินเท้า ทางรถยนต์และทางเรือ เนื่องจากพื้นที่ชายแดนส่วนใหญ่กั้นด้วยแม่น้ำโขง และมีท่าเรือโดยสารข้ามฟากกระจายอยู่ในพื้นที่หลายอำเภอ ส่วนการข้ามพรมแดนโดยการเดินเท้าและรถยนต์ส่วนใหญ่จะเข้ามาทางด้านช่องเม็ก⁵-วังเต่า ซึ่งเป็นจุดผ่านแดนแห่งเดียวที่ไม่มีแม่น้ำโขงกั้น การเดินทางเข้ามาทางด้านช่องเม็กอย่างถูกต้องตามกฎหมายจะต้องมีใบอนุญาตเอกสาร เช่น หนังสือผ่านแดน ซึ่ง

ด่านช่องเม็กผ่อนปรนให้คนลาวเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยแบบเข้าไป-เย็นกลับโดยไม่ต้องทำใบผ่านแดน แต่ต้องไม่เดินทางออกนอกระยะทาง 100-150 เมตรจากชายแดน และถ้าเข้ามาตามจุดผ่อนปรนต้องมีใบผ่านแดนและพักอาศัยอยู่ในประเทศไทยไม่เกิน 3 วัน และมีกำหนดระยะออกนอกพื้นที่ได้ไม่เกิน 500 เมตร (จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองด่านช่องเม็ก, 2547)

นอกจากการเดินทางข้ามพรมแดนซึ่งมีความยืดหยุ่นแล้ว การเพิ่มขึ้นของสถานบันเทิงที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการทางเพศแบบแอบแฝงในพื้นที่ชายแดนด่านช่องเม็ก-วังเต่าในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมาเป็นเงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่ทำให้การค้าประเวณีในพื้นที่ชายแดนเติบโตขึ้น ในฝั่งไทยใกล้กับด่านช่องเม็กมีร้านอาหารคาราโอเกะและริสอร์ทเกิดขึ้นมากกว่าในอดีต นับเฉพาะปี พ.ศ. 2547 มีร้านอาหารคาราโอเกะอยู่ 11 ร้าน ส่วนอำเภอโขงเจียมมีร้านอาหารคาราโอเกะอยู่ 12 ร้าน รวมแล้วมีร้านอาหารคาราโอเกะ 23 ร้าน ในแต่ละร้านมีหญิงสาวลาวเข้ามาทำงานเป็น “สาวเสิร์ฟ” อยู่โดยเฉลี่ยร้านละ 5-10 คน รวมแล้วมีหญิงสาวทำงานในธุรกิจบริการทางเพศระหว่าง 100-200 คน ซึ่งจำนวนของหญิงสาวลาวอาจลดลงหรือเพิ่มขึ้นในบางช่วงเวลา เช่น ในฤดูทํานาจะมีหญิงสาวลาวทำงานในร้านคาราโอเกะน้อยลงเพราะส่วนใหญ่กลับบ้านไปช่วยพ่อแม่ทํานา แต่ในช่วงนอกฤดูกาลทํานาและในช่วงเทศกาลจะมีหญิงสาวลาวเข้ามาทำงานเพิ่มขึ้น (จากการสังเกตการณ์ภาคสนาม, 2547 และจากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านอาหารคาราโอเกะ, 2547)

ส่วนในฝั่งลาว หรือบริเวณชายแดนใกล้กับด่านวังเต่ามีร้านที่เรียกว่า “ร้านเปียร์กอด” อยู่ราว 50 ร้าน และมีผู้หญิงสาวลาวจำนวนมากทำงานเป็นเพื่อนนั่งดื่มแลกกับค่าดริงค์คล้ายกับร้านคาราโอเกะฝั่งไทย ทั้งร้านคาราโอเกะฝั่งไทยและร้านเปียร์กอดฝั่งลาวจะไม่มีบริการทางเพศภายในร้าน แต่ลูกค้าจะจ่าย “ค่าตัว” ของหญิงสาวเพื่อนำตัวหญิงสาวออกไปหลับนอนนอกร้าน สถานบันเทิงในฝั่งไทยมีข้อได้เปรียบสถานบันเทิงในฝั่งลาว เนื่องจากบริเวณชายแดนฝั่งไทยมี

รีสอร์ท โรงแรมและห้องเช่าหลากหลายมาก ในขณะที่บริเวณชายแดนฝั่งลาวไม่มีห้องเช่าสะดวกเหมือนฝั่งไทย ลูกค้าที่ซื้อบริการทางเพศในฝั่งลาวจึงมักจะพาตัวหญิงสาวลาวเดินทางข้ามพรมแดนมาหลบนอนตามห้องเช่าในฝั่งไทย ด้วยเหตุนี้ ธุรกิจไน้ฝั่งไทยจึงขยายตัวไปมาก พร้อมกับการค้าประเวณีในพื้นที่ชายแดนที่เติบโตขึ้น (จากการสังเกตการณ์ภาคสนาม, 2547 และจากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านคาราโอเกะในพื้นที่ชายแดน, 2547)

การเพิ่มจำนวนสถานบันเทิงในพื้นที่ชายแดนทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาวเป็นเงื่อนไขที่ทำให้มีหญิงบริการชาวลาวในพื้นที่ชายแดนจำนวนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นทั้งจำนวนและความหลากหลายรูปแบบของการขายบริการทางเพศในประเทศลาวเองก็เป็นเงื่อนไขส่วนหนึ่งของการเติบโตของการค้าประเวณีในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวของจังหวัดอุบลราชธานีเช่นกัน เนื่องจากการสำรวจข้อมูลเมื่อเร็ว ๆ นี้พบว่า หญิงบริการชาวลาที่เดินทางจากเวียงจันทน์หรือเมืองอื่นๆ ล่องใต้ลงมาทำงานในธุรกิจบริการทางเพศบริเวณพื้นที่ชายแดนด่านวังเต่า-ช่องเม็กมีจำนวนเพิ่มขึ้น (สุชาติ, 2549) จากการสังเกตการณ์ภาคสนามพบว่าผู้หญิงลาวบางคนเข้ามาทำงานในร้านเบียร์กอดในบริเวณใกล้กับด่านวังเต่าของฝั่งลาวก่อนเพื่อหาช่องทางในการข้ามพรมแดนมาทำงานในธุรกิจบริการทางเพศในฝั่งไทยซึ่งทำรายได้ดีกว่า การเดินทางข้ามพรมแดนของผู้หญิงลาวสู่ธุรกิจบริการทางเพศฝั่งไทยเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เจ้าของร้านเบียร์กอดในฝั่งลาวคนหนึ่งพูดถึงประเด็นดังกล่าวด้วยความขุ่นเคือง เนื่องจากผู้หญิงลาวที่ทำงานในร้านของเธอพากันลาออกบ่อยครั้ง จนเธอแทบจะหาคนมาทำงานไม่ได้ ตัวเธอเองต้องมา “นั่งตริ้งค์” ในบางครั้งเมื่อจำนวนหญิงสาวลาวไม่เพียงพอรับรองลูกค้า (จากการสังเกตการณ์ภาคสนาม, 2547 และจากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านคาราโอเกะในพื้นที่ชายแดนฝั่งลาว, 2547)

สาเหตุที่ทำให้ธุรกิจบริการทางเพศในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวต้องการจ้าง

ผู้หญิงลาวมากกว่าผู้หญิงไทยเกี่ยวข้องกับเหตุผลหลายประการ เช่น ผู้หญิงลาวยอมรับค่าตอบแทนในอัตราต่ำกว่า และยังง่ายต่อการควบคุมให้อยู่ในระเบียบและกฎเกณฑ์ของสถานบันเทิง (จากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านคาราโอเกะในพื้นที่ชายแดน, 2547) จากการที่ผู้เขียนเข้าไปทำงานเป็นอาสาสมัครในร้านคาราโอเกะแห่งหนึ่งพบว่า ผู้หญิงลาวที่ทำงานเป็น “สาวเสิร์ฟ” ยอมทำงานนอกเหนือจากการเสิร์ฟอาหารและเครื่องดื่มโดยไม่มีค่าแรงเพิ่ม เช่น การทำความสะอาดร้าน ล้างถ้วยจาน หรือเป็นลูกมือในครัว ในขณะที่สาวเสิร์ฟชาวไทยที่ทำงานในร้านคาราโอเกะอื่นๆ ของจังหวัดอุบลราชธานีไม่ยอมรับการทำงานในเงื่อนไขที่เอาเปรียบเช่นนั้น (จากการสังเกตการณ์ภาคสนาม, 2547)

อย่างไรก็ดี เหตุผลสำคัญที่สุดของความต้องการจ้างผู้หญิงลาวเพื่อทำงานในธุรกิจทางเพศบริเวณชายแดนไทย-ลาวคือ ความต้องการของชายนักเที่ยวชาวไทยที่ถือเป็นลูกค้ากลุ่มหลัก ประกอบด้วยผู้ชายที่ทำงานเป็นข้าราชการในท้องถิ่น อบต. วิทยุและพ่อค้าในท้องถิ่น และในระยะหลังมีผู้ชายจากต่างจังหวัดเดินทางมาซื้อบริการทางเพศในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวแห่งนี้มากขึ้น การที่ชายนักเที่ยวชาวไทยต้องการซื้อบริการทางเพศจากผู้หญิงลาวมากกว่าผู้หญิงไทย ส่งผลให้ธุรกิจบริการทางเพศซึ่งมีผู้หญิงลาวทำงานอยู่ทำรายได้ดี เพราะนอกเหนือจากค่าอาหารและค่าเครื่องดื่มแล้ว เจ้าของธุรกิจบริการทางเพศยังมีรายได้จากค่า “ฮ็อฟ” ผู้หญิงลาวซึ่งลูกค้าต้องจ่ายให้แก่ทางร้านสูงถึงรายละ 300 บาทต่อการซื้อบริการทางเพศหนึ่งครั้ง นอกเหนือจากค่าตัวของหญิงสาวซึ่งลูกค้ากับผู้หญิงลาวต้องตกลงกันเอง เหตุผลต่างๆ เหล่านี้ ทำให้ธุรกิจบริการทางเพศในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวต่างพยายามแข่งขันกันเพื่อให้ได้ผู้หญิงลาวที่มีอายุน้อยและหน้าตาดีเข้ามาทำงาน ธุรกิจบริการทางเพศบางแห่งที่มีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนลาว เช่น เจ้าของบาร์คาราโอเกะแห่งหนึ่งในอำเภอโขงเจียมสามารถหาผู้หญิงลาวหน้าตาดีเข้ามาทำงานได้อย่างสม่ำเสมอ แม้ในยามที่บาร์แห่งอื่นกำลังขาดแคลนแรงงานผู้หญิงลาว

เพราะเจ้าของร้านแห่งนี้แต่งงานกับคนลาว จึงมีสายสัมพันธ์ทางสังคมที่จะช่วยให้เข้าถึงแรงงานผู้หญิงลาวได้ง่ายกว่า (จากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านคาราโอเกะในพื้นที่ชายแดน, 2547)

นายหน้า (brokers) ซึ่งทำหน้าที่จัดหาหญิงสาวลาวเข้าสู่ธุรกิจบริการทางเพศในประเทศไทยมีทั้งชาวไทยและชาวลาว ซึ่งอาศัยอยู่ทั้งในฝั่งไทยและในฝั่งลาว คนเหล่านี้ทำหน้าที่หลายอย่างเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางข้ามพรมแดนของผู้หญิงลาว เช่น การจัดหาพาหนะในการเดินทางข้ามพรมแดน ไม่ว่าจะเป็นเรือหางยาวเพื่อนำสาวลาวข้ามแม่น้ำโขงมาฝั่งไทย หรือจัดหารถยนต์ตู้หรือรถกระบะปิคอัพเพื่อรองรับแรงงานลาวที่ข้ามแดนผ่านทางด่านช่องเม็กเพื่อไปทำงานในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ หรือชานเมืองกรุงเทพฯ รายงานข่าวในหนังสือพิมพ์ Bangkok Post เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2547 (อ้างในสุชาติ ทวีสิทธิ์ 2549) ระบุว่า มีแก๊งหรือขบวนการลักลอบนำคนลาวเข้าสู่ประเทศไทยในจังหวัดอุบลราชธานี ผ่านทางอำเภอโขงเจียม อำเภอโพธิ์ไทร อำเภอเขมราฐและอำเภอสิรินธรวันละประมาณ 300 คน แก๊งค์เหล่านี้ติดสินบนเจ้าหน้าที่รัฐไทยเพื่ออำนวยความสะดวกในการผ่านทาง ส่วนแรงงานลาวที่เดินทางเข้าประเทศไทยอย่างผิดกฎหมายผ่านนายหน้าจะต้องจ่ายเงินให้แก่นายหน้าคนละประมาณ 1,000 บาท

จากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านคาราโอเกะในพื้นที่ชายแดนพบว่าในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมาธุรกิจบริการทางเพศในพื้นที่ชายแดนมักใช้บริการจากนายหน้าเพื่อจัดหาหญิงสาวลาว (จากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านคาราโอเกะในพื้นที่ชายแดน, 2547) แต่เมื่อเร็วๆ นี้ ธุรกิจบริการทางเพศฝั่งไทยเปลี่ยนจากการใช้นายหน้ามืออาชีพ มาใช้อดีตสาวเสิร์ฟชาวลาว หรือผู้หญิงสาวลาวที่ยังคงทำงานเป็นสาวเสิร์ฟเพื่อจัดหาหญิงสาวมาร่วมหมู่บ้านเข้ามาทำงานแทน การที่นายหน้าได้เปลี่ยนจากคนแปลกหน้าเป็นคนคุ้นเคยของผู้หญิงลาว ทำให้เงื่อนไขของการชักนำผู้หญิงลาวสู่ธุรกิจบริการทางเพศในประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไป จากการบังคับเป็นการหลอ

ลองให้ขายบริการทางเพศ หรือการชักจูงให้ขายบริการทางเพศโดยสมัครใจมากขึ้น

การที่นายหน้าเป็นคนคุ้นเคยทำให้สามารถสร้างความไว้วางใจและสามารถชักนำหญิงสาวลาวในหมู่บ้านเดียวกันให้ก้าวสู่ธุรกิจทางเพศในประเทศไทยได้ง่ายกว่า และยังเป็นวิธีการจัดหาหญิงสาวที่เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าอีกด้วย นอกจากนี้การใช้สาวเสิร์ฟหรืออดีตสาวเสิร์ฟเป็นนายหน้ายังช่วยให้สามารถเข้าถึงผู้หญิงลาวในลักษณะที่ยืดหยุ่นและปลอดภัยกว่าการใช้นายหน้ามืออาชีพด้วย เพราะเจ้าของธุรกิจบริการทางเพศสามารถเพิ่มจำนวนผู้หญิงลาวในช่วงที่มีลูกค้าเพิ่มมาก เช่น ช่วงเทศกาล และจากการที่นายหน้ามีฐานะเป็นเพื่อน ญาติหรือเพื่อนบ้านของผู้หญิงลาวที่ถูกชักชวนมา ทำให้เจ้าของธุรกิจบริการทางเพศสามารถมั่นใจได้ว่าผู้หญิงที่ถูกจัดหามาจะไม่สร้างปัญหา (จากการสังเกตการณ์ภาคสนาม, 2547 จากการสัมภาษณ์หญิงบริการชาวลาว, 2547 และจากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านคาราโอเกะในพื้นที่ชายแดน, 2547)

ผู้เขียนมีสมมติฐานว่า การหันมาใช้คนคุ้นเคยของผู้หญิงทำหน้าที่เป็นนายหน้าช่วยให้เจ้าของธุรกิจบริการทางเพศลดความเสี่ยงจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่รัฐไทยด้วย เพราะส่วนมากหญิงสาวลาวจะบอกกับคนอื่นว่าเพื่อนหรือญาติชักชวนให้มาทำงานในฝั่งไทย หรือไม่ก็บอกว่าสมัครใจเดินทางมาเอง (จากการสัมภาษณ์หญิงบริการชาวลาว, 2547) ในกรณีที่มีการจับกุมจากเจ้าหน้าที่รัฐไทย หญิงสาวลาวที่ถูกนายหน้าชักชวนให้เข้ามาทำงานในประเทศไทยมักจะปิดบังชื่อของเธอ ในกรณีที่เธออายุต่ำกว่า 18 ปี เธอก็จะปิดบังอายุจริงของเธอด้วย

ในช่วงเวลาที่ผู้เขียนทำการเก็บข้อมูลอยู่ในพื้นที่ เจ้าหน้าที่รัฐได้เข้าจับกุมตัวผู้หญิงลาวที่ทำงานในร้านคาราโอเกะแถบชายแดนในอำเภอสิรินธรและอำเภอโขงเจียมจำนวนมากไปฝากขังเอาไว้ที่เรือนจำประจำจังหวัดอุบลราชธานี ผู้เขียนได้ติดต่อกับเข้าเยี่ยมหญิงสาวลาวที่ผู้เขียนรู้จักในบาร์คาราโอเกะบางแห่ง แต่กลับไม่ปรากฏว่ามีชื่อบุคคลดังกล่าวถูกจับกุมมาเลย ทั้งๆ ที่ผู้เขียนรับรู้มาอย่างแน่ชัดว่า

มีผู้หญิงคนใดบ้างถูกจับกุมตัวมาเมื่อคืนก่อน แต่เป็นเพราะผู้หญิงลาวที่ถูกจับกุมในร้านคาราโอเกะมักจะปิดบังชื่อของเธอ และอ้างตัวเป็นคนอื่น ทำให้เป็นการยากที่จะรู้ว่าเธอเป็นใครและเดินทางเข้ามาทำงานบริการทางเพศในประเทศไทยได้อย่างไร เมื่อผู้เขียนเข้าเยี่ยมหญิงสาวลาวคนหนึ่งที่มีชื่อปรากฏในรายชื่อผู้ถูกจับกุม หญิงสาวลาวคนดังกล่าวกลับบอกกับผู้เขียนว่าเธอสมัครใจเดินทางเข้ามาทำงานอยู่ในโรงงานเย็บเสื้อ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศ (จากการสัมภาษณ์หญิงบริการชาวลาว, 2547) แม้เจ้าหน้าที่ประจำเรือนจำยืนยันกับผู้เขียนว่า ผู้หญิงลาวคนดังกล่าว “ลักลอบหลบหนีเข้าเมือง” และถูกจับกุมตัวในร้านคาราโอเกะแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ในอำเภอสิรินธร (จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ประจำเรือนจำจังหวัดอุบลราชธานี, 2547) นอกจากนั้น จากการพูดคุยกับเจ้าของร้านเบียร์กอดใกล้กับด่านวังเต่าในฝั่งลาวทำให้ทราบว่า ผู้หญิงลาวที่ถูกจับกุมคนดังกล่าวเคยทำงานอยู่ในร้านเบียร์กอดระยะหนึ่ง ก่อนที่จะเข้ามาทำงานในร้านคาราโอเกะฝั่งไทย และถูกจับกุมตัวเพื่อส่งกลับประเทศลาวในที่สุด (จากการสังเกตการณ์ภาคสนาม, 2547 และจากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านเบียร์กอดฝั่งลาว, 2547)

นอกจากนั้นผู้เขียนเห็นว่า การปรับเปลี่ยนโฉมหน้าของนายหน้าผู้จัดหาหญิงสาวลาว เพิ่มอำนาจให้แก่เจ้าของธุรกิจบริการทางเพศในการควบคุมหญิงสาวลาวเนื่องจากความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างเจ้าของร้านคาราโอเกะ นายหน้ากับหญิงสาวลาวทำให้เจ้าของร้านคาราโอเกะสามารถเข้าถึงแรงงานผู้หญิงลาวที่มีคุณสมบัติตรงตามต้องการของตน ในอีกด้านหนึ่งยังทำให้เจ้าของร้านคารา-โอเกะสามารถควบคุมผู้หญิงลาว ผ่านความสัมพันธ์ระหว่างนายหน้ากับผู้หญิงลาวอีกชั้นหนึ่งด้วย

อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของการขายบริการทางเพศในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาลไทยเป็นอย่างมาก เมื่อไรก็ตามที่รัฐมีการผ่อนปรนจุดชายแดน การขายบริการทางเพศในพื้นที่ชายแดนจะเติบโตตาม

ไปด้วย แต่เมื่อรัฐใช้นโยบายจัดระเบียบขายแดน ธุรกิจการขายบริการทางเพศในพื้นที่ขายแดนก็จะซบเซาหรือปิดตัวไปชั่วคราว เช่นในปี พ.ศ. 2546 เมื่อรัฐใช้นโยบายเข้มงวดกับการค้าบริการทางเพศในแถบขายแดน สถานบันเทิงในเขตอำเภอสิรินธรซึ่งเป็นที่ตั้งของด่านช่องเม็กพากันปิดตัวลง อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากรัฐหันกลับมาใช้นโยบายผ่อนปรนในปี พ.ศ. 2547 ธุรกิจบริการทางเพศในเขตอำเภอสิรินธร โขงเจียมและอำเภอขายแดนอื่นๆ ของจังหวัดอุบลราชธานีกลับฟื้นตัวขึ้นมาใหม่ และเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วในเวลาต่อมา (จากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านคาราโอเกะ, 2547 และจากการพูดคุยกับคนในพื้นที่อำเภอสิรินธรและอำเภอโขงเจียม, 2547)

เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่ขายแดนยืนยันว่า การสั่งปิดธุรกิจบริการทางเพศในอำเภอสิรินธร กลับทำให้ธุรกิจบริการทางเพศเหล่านั้นเคลื่อนย้ายจากอำเภอสิรินธรไปยังอำเภอโขงเจียมซึ่งตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียง ทำให้อำเภอโขงเจียมกลายเป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของธุรกิจบริการทางเพศแห่งใหม่ (สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนในอำเภอโขงเจียม, 2547 และจากการพูดคุยกับคนในพื้นที่อำเภอโขงเจียม, 2547) ทางด้านเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของรัฐและเจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในพื้นที่ขายแดนยืนยันตรงกันว่า การใช้นโยบายจัดระเบียบขายแดนของรัฐในช่วงปี พ.ศ. 2546 ทำให้การควบคุมโรคเอดส์ในพื้นที่ขายแดนเป็นไปอย่างยากลำบากยิ่งขึ้น เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สามารถติดตามการอพยพของผู้หญิงลาวในธุรกิจบริการทางเพศได้ เพราะหญิงสาวลาวต่างพากันหาสถานที่ทำงานแห่งใหม่ บางคนเดินทางไปทำงานในอำเภออื่นๆ ของจังหวัดอุบลราชธานี ในขณะที่บางคนเดินทางเข้ากรุงเทพหรือบริเวณตอนในของประเทศ

สาเหตุของการอพยพข้ามพรมแดน

แม้ว่าการค้าประเวณีในประเทศยากจนโดยส่วนใหญ่เป็นเรื่องของความพยายามดิ้นรนต่อสู้เพื่อมีชีวิตรอด แต่ความเชื่อมโยงระหว่างความยากจน การค้าประเวณีและการค้าผู้หญิงกลับเป็นเรื่องที่ซับซ้อนกว่านั้น บรรานันได้แย้งว่าการค้าประเวณีไม่ใช่ผลของความยากจนเท่านั้น เพราะในประเทศที่พัฒนามามากแล้ว อย่างประเทศไทย ความยากจนไม่ใช่พลังผลักดันผู้หญิงสาวเข้าสู่อุตสาหกรรมทางเพศอีกต่อไป ในภาคเหนือของประเทศไทย การค้าประเวณีถูกมองว่าเป็นอาชีพทางเลือกสำหรับเด็กสาวยากจนจำนวนมากที่ต้องการได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของและต้องการเป็นที่ยอมรับของครอบครัว แม้ว่าผู้หญิงที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการให้บริการทางเพศส่วนใหญ่มีฐานะยากจน แต่ความยากจนก็เป็นเรื่องเชิงสัมพัทธ์ มิใช่สิ่งที่มีความหมายเชิงสัมบูรณ์ ดังนั้นชุมชนที่ยากจนจำนวนมากจึงไม่เคยบีบบังคับให้ลูกสาวขายบริการทางเพศ อย่างไรก็ตาม มีครอบครัวยากจนจำนวนมากไม่น้อยที่สนับสนุนหรือแม้กระทั่งบีบบังคับให้ลูกสาวก้าวสู่การค้าประเวณี บรรานันมองว่าการค้าประเวณีในสังคมเอเชียเป็นผลมาจากอคติทางเพศ (gender bias) ซึ่งเป็นผลผลิตอันซับซ้อนของการกีดกันทางศาสนา การเลือกปฏิบัติทางวัฒนธรรมและการกีดกันทางเศรษฐกิจที่สังคมกระทำต่อผู้หญิง (Brown, 2000)

ข้อโต้แย้งนี้สอดคล้องกับข้อโต้แย้งในงานศึกษาภาคสนามของ Cook (1998) ซึ่งยกกรณีศึกษาจากหญิงสาววัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของไทย เพื่อชี้ให้เห็นว่าความคาดหวังของสังคมที่ต้องการให้ผู้หญิงแสดงบทบาท “ลูกสาวที่ดี” (dutiful daughter) รับผิดชอบต่อความอยู่รอดและมั่นคงของครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนสนับสนุนให้ผู้หญิงสาวก้าวสู่ธุรกิจบริการทางเพศ ส่วนในงานของมยุรีย์ เห่งาศรีวัฒน์ กล่าวถึงสถานภาพที่ด้อยของผู้หญิงลาวว่าเป็นผลมาจากการสร้างอุดมการณ์ของการพึ่งพา (ideology of gender dependency) ที่ถูกสร้างและผลิต

ซ้ำในวรรณกรรมมหาชนของลาว ไม่ว่าจะเป็นตำนานหรือนวนิยาย วรรณกรรมเหล่านี้มักจะสร้างและตอกย้ำบทบาทชายหญิงในลักษณะที่ตายตัวและให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างภาพผู้หญิงในอุดมคติว่าจะต้องเสียสละความต้องการและความสุขของตนเองเพื่อให้บริการแก่ครอบครัวและสังคม วรรณกรรมเหล่านี้ยังสอนให้ผู้หญิงพึ่งพาและยอมตามสามี เพื่อให้ได้รับการปกป้อง การยอมรับและความมั่นคงเป็นการตอบแทน มยุรียมองว่าวรรณกรรมที่สร้างโดยผู้ชายเหล่านี้ทำหน้าที่หล่อหลอมผู้หญิงให้เติบโตขึ้นมาตามโลกทัศน์ที่ถูกกำหนดโดยผู้ชาย (Ngaosyvathn, 1995)

จากการสำรวจข้อมูลของหลายหน่วยงานยืนยันตรงกันว่า การอพยพข้ามพรมแดนของผู้หญิงลาวสู่ประเทศไทยมีเหตุผลที่ซับซ้อน ในปี พ.ศ. 2538 สมาพันธ์ยุวชนลาวทำการสำรวจกลุ่มเยาวชนหญิงลาวที่มีประสบการณ์ของการเดินทางข้ามพรมแดนสู่ไทย ยืนยันว่าเยาวชนหญิงลาวกลุ่มที่เดินทางข้ามพรมแดนสู่ประเทศไทยส่วนมากมีภูมิลำเนาอยู่ในชนบทในจังหวัดชายแดนที่มีอาณาเขตเชื่อมต่อกับประเทศไทย ซึ่งส่วนมากประสบปัญหาการว่างงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนอกฤดูกาลผลิต ส่วนการสำรวจที่สร้างขึ้นโดยกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยืนยันว่า เหตุผลในการเดินทางข้ามพรมแดนเกี่ยวข้องกับเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก เช่น ความยากจนและการว่างงานซ้ำซากในช่วงนอกฤดูกาลเกษตร นอกจากนั้น เหตุผลในทางวัฒนธรรม เช่น ความคล้ายคลึงทางด้านภาษาและวัฒนธรรมทำให้การสื่อสารไม่เป็นอุปสรรค ตลอดจนการมีเครือญาติอยู่ในประเทศไทยทำให้การเดินทางข้ามพรมแดนทำได้ง่ายขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น ภาพพจน์เชิงบวกของวัฒนธรรมไทยซึ่งวัยรุ่นลาวบริโภคผ่านสื่อไทย เช่น รายการโทรทัศน์ เพลง และคาราโอเกะที่แพร่หลายในประเทศลาว ประกอบกับความสำเร็จของเพื่อนสาวร่วมหมู่บ้านที่เดินทางกลับจากประเทศไทยพร้อมกับเงินจำนวนมาก ปัจจัยเหล่านี้ถูกระบุว่าเป็นเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางข้าม

พรมแดนของหญิงสาวลาว (Asian Migrant Center and Mekong Migration Network, 2002)

สำหรับในงานศึกษานี้ ผู้หญิงลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนเข้ามาทำงานอยู่ในบาร์คาราโอเกะบริเวณด่านช่องเม็กและเขตอำเภอโขงเจียมมีอายุเฉลี่ยระหว่าง 15-19 ปี อายุต่ำสุดที่พบอายุ 13 ปี ส่วนอายุสูงสุด 32 ปี ส่วนใหญ่เดินทางมาจากแขวงจำปาสักซึ่งตั้งอยู่ตรงกันข้ามกับจังหวัดอุบลราชธานี ผู้หญิงจำนวนเล็กน้อยเดินทางมาจากจังหวัดอื่นๆ ของประเทศลาว เช่น เวียงจันทน์ สะหวันนะเขต ผู้หญิงระบุเหตุผลในการเดินทางข้ามพรมแดนว่า เนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ เงินไปทางสังคมและวัฒนธรรม

ผู้หญิงลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนส่วนใหญ่จบการศึกษาเฉลี่ยระดับประถม ทั้งๆ ที่รัฐบาลสนับสนุนการศึกษาภาคบังคับฟรีถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ห้า แต่เนื่องจากความยากจนของครอบครัวซึ่งมีอุปสรรคในการหาเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายประจำวันสำหรับลูกในวัยเรียน ประกอบกับค่านิยมทางสังคมซึ่งสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาของลูกชายมากกว่าลูกสาว เพราะเชื่อว่าผู้ชายจะเติบโตไปเป็นเจ้าคนนายคน ส่วนผู้หญิงเติบโตไปเป็นเมียและแม่ ทำให้ผู้หญิงลาวส่วนใหญ่มีโอกาเรียนน้อย หลังออกจากโรงเรียนผู้หญิงส่วนใหญ่ทำงานให้กับครอบครัวของตนเอง ซึ่งเป็นงานที่ไม่มีค่าตอบแทน แม้ว่าผู้หญิงบางคนเคยทำงานรับจ้างนอกบ้าน แต่ค่าตอบแทนที่ได้รับมักต่ำกว่าผู้ชาย และมีงานให้ทำเฉพาะบางฤดูกาลเท่านั้น ผู้หญิงลาวมองว่าการมาทำงานในประเทศไทยไม่เพียงมีรายได้ดีกว่าการทำงานในประเทศลาว แต่ยังช่วยให้เธอเข้าถึงโอกาสอื่นๆ ในชีวิต เช่น การมีรายได้เป็นของตนเอง และการมีเสรีภาพในการใช้ชีวิตตามความต้องการของตน การได้รับประสบการณ์ของท่องเที่ยวผจญภัยและประสบการณ์อื่นๆ ในชีวิต ตลอดจนการมีโอกาสได้แต่งงานกับชาวไทยและได้รับสัญชาติไทย

ผู้เขียนพบว่าความคาดหวังของสังคมที่ต้องการให้ผู้หญิงแสดงบทบาท

“ลูกสาวที่ดี” มีอิทธิพลต่อการก้าวสู่ธุรกิจทางเพศของหญิงสาวชาวลาวเช่นกัน หญิงสาวชาวลาวยอมรับว่าความสำเร็จของเพื่อนร่วมหมู่บ้านที่เดินทางกลับจากประเทศไทย ซึ่งสามารถปลูกบ้านหลังงามทันสมัย ซื้อรถจักรยานยนต์คันโก้ ซื้อที่ดินหรือได้ถอนจำนวนเรือกสวนไร่นาให้แก่พ่อแม่ กลายเป็นแรงดึงดูดใจหญิงสาววัยรุ่นชาวลาวคนอื่นให้เดินทางมาแสวงโชคในเมืองไทย และยังทำให้ครอบครัวของหญิงสาวเหล่านี้สนับสนุนการเดินทางของเธอด้วย หญิงสาวลาวเกือบทั้งหมดปิดบังไม่ให้ครอบครัวรู้ว่าขายบริการทางเพศในประเทศไทย แต่เธอมักไม่ต้องเผชิญกับแรงกดดันจากครอบครัวแต่อย่างใด ตราบเท่าที่รายได้ซึ่งเธอส่งกลับไปยังคงเป็นที่พึงพอใจของครอบครัว

การค้าบริการทางเพศ: ถูกบังคับหรือสมัครใจ

ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับปัญหาการค้าประเวณีมักให้ความสำคัญกับประเด็นการถูกบีบบังคับ (involuntary prostitution) หรือการสมัครใจขายบริการทางเพศ (voluntary prostitution) (Kempadoo and Doezema, 1998) ในงานศึกษานี้ ผู้หญิงลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนและทำงานเกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศในพื้นที่ชายแดนสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรก ผู้หญิงลาวที่ถูกล่อลวงให้เดินทางข้ามพรมแดน โดยไม่รู้ว่ทำงานที่ตนเองต้องทำเกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศ

กลุ่มที่สอง ผู้หญิงลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนสู่ประเทศไทยโดยความสมัครใจเพื่อทำงานอื่น และถูกล่อลวงหรือบีบบังคับให้ขายบริการทางเพศ

กลุ่มที่สาม ผู้หญิงลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนสู่ประเทศไทยโดยสมัครใจเพื่อขายบริการทางเพศ

ผู้หญิงกลุ่มแรกถูกล่อลวงให้เดินทางข้ามพรมแดน โดยไม่รู้ว่ทำงานที่ตนเอง

ได้รับการชักชวนให้คือการขายบริการทางเพศ และเมื่อเดินทางถึงประเทศไทยแล้ว ถูกล่อลวงให้ทำงานขายบริการทางเพศ ผู้หญิงกลุ่มนี้จัดอยู่ในข่ายเหยื่อของขบวนการค้าผู้หญิงและถูกบังคับให้ค้าประเวณี (involuntary prostitution) จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่อำเภอสิรินธรและอำเภอโขงเจียมยืนยันว่า ในอดีตการใช้กำลังบังคับและทำร้ายร่างกายผู้หญิงลาวเพื่อบังคับให้ค้าประเวณีเป็นเหตุการณ์ที่พบเห็นบ่อยครั้ง แต่ในระยะหลังไม่เคยมีข่าวการบังคับค้าให้ประเวณีในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวอีกเลย ในขณะที่จำนวนธุรกิจบริการทางเพศและหญิงสาวลาวที่ทำงานในสถานบันเทิงต่างๆ เพิ่มขึ้น (จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนกลุ่มกุหลาบเหลือง และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนรักษ์ในอำเภอโขงเจียม, 2547)

การหายไปของผู้หญิงลาวที่ถูกลักพาหรือถูกทำร้ายร่างกายเพื่อให้ค้าประเวณี และการเพิ่มจำนวนขึ้นของผู้หญิงลาวที่ดูเหมือน “สมัครใจ” ขายบริการทางเพศ (voluntary prostitution) ในพื้นที่ชายแดน ไม่มากก็น้อยเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการจัดหาผู้หญิง จากการใช้นายหน้ามืออาชีพนมาเป็นการใช้คนลาวที่คุ้นเคยกับผู้หญิงลาวดังที่อธิบายไปแล้วในข้างต้น

การที่นายหน้ามีความสัมพันธ์ในฐานะญาติ พี่น้องหรือเพื่อนบ้านกับผู้หญิงลาวทำให้สามารถสร้างความไว้วางใจกับผู้หญิงได้ดีกว่า ทำให้นายหน้าสามารถชักชวนให้ผู้หญิงเดินทางข้ามพรมแดนโดยไม่จำเป็นต้องใช้การบีบบังคับ นายหน้ามักให้คำมั่นสัญญากับผู้หญิงลาวว่าเธอจะได้ทำงานที่ดีในประเทศไทย ซึ่งมีรายได้สูงกว่าการทำงานในประเทศลาวมาก และเป็นงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศ เช่น พนักงานขายของ พนักงานเสิร์ฟอาหาร หรือคนรับใช้ตามบ้าน ผู้หญิงลาวส่วนมากยอมรับข้อเสนอนายหน้ากว่าเธอจะรู้ตัวว่าถูกล่อลวงให้ทำงานบริการทางเพศ ก็ต่อเมื่อเธอเดินทางข้ามพรมแดนและเริ่มต้นทำงานในธุรกิจบริการทางเพศแล้ว เช่น แดง⁶-หญิงสาวรายหนึ่งจากแขวงจำปาสักบอกว่า

เธอเคยทำงานในโรงเลื่อยที่บ้านเกิดได้ค่าตอบแทนเพียงวันละ 50 บาท ในขณะที่ต้องทำงานหนักตลอดทั้งวัน แต่ต่อมาเธอถูกเพื่อนชักชวนให้มาเที่ยวและหางานทำในประเทศไทย โดยไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรและเงื่อนไขในการทำงานเป็นอย่างไร เธอรู้เพียงคำสัญญาว่าจะได้เงินเดือนๆ ละ 3,000 แต่เมื่อเธอเดินทางมาถึงฝั่งไทยกลับถูกนายหน้าพาตัวไปทำงานในร้านคาราโอเกะ ซึ่งไม่มีค่าตอบแทนในการทำงาน แต่เธอต้องหารายได้เองจากเงินค่าทิปนั่งตริ้งคักกับลูกค้า และจากการขายบริการทางเพศ (จากการสัมภาษณ์หญิงบริการชาวลาว, 2547)

เมื่อผู้หญิงลาวรู้ว่าเธอถูกล่อลวงให้เดินทางมาประเทศไทยเพื่อขายบริการทางเพศ ผู้หญิงบางคนตัดสินใจเดินทางกลับสู่ภูมิลำเนาเดิมในประเทศลาว ในขณะที่บางคนอยู่ระหว่างการตัดสินใจว่าจะอยู่ต่อหรือเดินทางกลับประเทศลาว⁷ ส่วนผู้หญิงบางคนตกลงใจทำงานในประเทศไทยต่อไปและยอมขายบริการทางเพศในเวลาต่อมา⁸ ผู้หญิงส่วนใหญ่มองว่าการขายบริการทางเพศในประเทศไทยเป็นเพียงงานชั่วคราว ซึ่งช่วยให้เธอมีเงินเก็บสะสมในเวลาอันรวดเร็ว นอกจากนี้ การขายบริการทางเพศในประเทศไทยยังถูกมองว่ามีข้อดีว่าการขายบริการทางเพศในประเทศลาว เพราะเธอสามารถปิดบังไม่ให้คนในชุมชนหมู่บ้านของเธอรู้ว่าเธอหารายได้มาอย่างไร ผู้หญิงลาวหลายคนยืนยันว่าเธอจะเลิกขายบริการทางเพศในประเทศไทย หากเก็บเงินได้มากเพียงพอสำหรับใช้ลงทุนทำธุรกิจบางอย่างในบ้านเกิดของเธอ

สำหรับผู้หญิงกลุ่มที่สองเดินทางข้ามพรมแดนโดยความสมัครใจเพื่อทำงานอื่น แต่ถูกล่อลวงหรือบีบบังคับให้ทำงานขายบริการทางเพศในประเทศไทย ผู้หญิงกลุ่มนี้มีทั้งคนที่เคยมีและไม่เคยมีประสบการณ์ของการเดินทางข้ามพรมแดนมาก่อน บางคนเคยเป็นแม่ค้าขายของในบริเวณตลาดช่องเม็ก-วังเต่า ทำให้มีความคุ้นเคยกับพื้นที่แถบนี้ บางคนไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ชายแดนมาก่อน แต่เดินทางมายังชายแดนพร้อมกับเพื่อนที่เคยเดินทางข้ามพรมแดนมาก่อน ทั้งๆ ที่สมัครใจเดินทาง

ข้ามพรมแดนเพื่อทำงานในประเทศไทย ผู้หญิงกลุ่มนี้ไม่มีความคิดในเรื่องการขายบริการทางเพศในประเทศไทยมาตั้งแต่ต้น แต่เธอถูกล่อลวงจากนายหน้าว่าจะได้ทำงานอื่นๆ และมารู้ว่างานที่ทำการเป็นการขายบริการทางเพศต่อเมื่อทำงานในประเทศไทยแล้ว

ผู้หญิงลาวทั้งที่ถูกหลอกมาและที่สมัครใจมาทำงานในประเทศไทยถูกบีบบังคับให้ขายบริการทางเพศโดยเงื่อนไขการทำงานที่มีลักษณะขูดรีดเอาเปรียบเนื่องจากการทำงานในร้านคาราโอเกะในพื้นที่ชายแดนส่วนใหญ่ไม่มีค่าตอบแทนให้ ในขณะที่บางแห่งจ่ายค่าตอบแทนต่ำมาก เช่น จ่ายเงินเดือน 1,000 บาท แต่ผู้หญิงต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตอยู่รอดเองทุกอย่าง การทำงานที่ได้รับค่าตอบแทนต่ำกว่าความเป็นจริงบีบบังคับให้ผู้หญิงลาวจำต้องยอมรับหรือ “ตกลงใจ” การขายบริการทางเพศในที่สุด ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าผู้หญิงกลุ่มนี้ไม่ได้สมัครใจขายบริการทางเพศ (involuntary prostitution) แม้ว่าพวกเธอจะสมัครใจเข้ามาทำงานในประเทศไทยก็ตาม เช่นกรณีของจู (นามสมมติ) ผู้หญิงลาววัย 18 ปี จากแขวงจำปาสัก เธอมาจากครอบครัวยากจนที่มีหนี้สินจำนวนมาก เมื่อได้รับการชักชวนจากเพื่อนสาวที่เคยทำงานในร้านคาราโอเกะในประเทศไทย เพื่อให้เดินทางมาทำงานในร้านอาหารแห่งหนึ่ง โดยเสนอค่าตอบแทนที่สูงถึงเดือนละ 3,000 บาท เธอจึงตกลงใจ แต่เมื่อเธอพร้อมกับเพื่อนอีกสองคนตกลงใจเดินทางข้ามพรมแดน เธอและเพื่อนกลับถูกพาตัวไปยังบาร์คาราโอเกะหลายแห่ง ก่อนที่จะจบลงที่บาร์คาราโอเกะแห่งหนึ่ง และได้รับรู้ในเวลาต่อมาว่าทางร้านไม่มีค่าตอบแทนให้สำหรับการทำงานเป็นสาวเสิร์ฟ แต่เธอจะต้องหาราย-ได้เอาเองจากการขายบริการทางเพศ ในครั้งแรกเธอไม่ยอมขายบริการทางเพศ แต่เนื่องจากเธอมีความขัดสนในเรื่องค่าใช้จ่ายประจำวัน และยังถูกขังจูงจากเจ้าของร้านคาราโอเกะว่า เธอจะได้รับค่าตอบแทนจากการ “เปิดซิง” เป็นเงิน 5,000 บาท ทำให้เธอยอมขายบริการทางเพศในที่สุด (สัมภาษณ์-หญิงบริการชาวลาว, 2547)

ความต้องการ “เปิดซิง” หรือซื้อบริการทางเพศจากหญิงสาวบริสุทธิ์จากลูกค้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทย กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้มีแนวโน้มของผู้หญิงที่เข้ามาสู่ธุรกิจทางเพศในพื้นที่ชายแดนเป็นเด็กสาวอายุต่ำกว่า 18 ปีเพิ่มขึ้น ค่าตอบแทนจากการเปิดซิงในฝั่งไทยโดยเฉลี่ยแล้วสูงกว่าการขายบริการทางเพศตามปกติถึง 10 จนถึง 30 เท่า หรือตั้งแต่ 10,000 บาทถึง 30,000 บาท นับเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เด็กหญิงลาวตัดสินใจขายบริการทางเพศในประเทศไทยมากขึ้น (จากการสังเกตการณ์ภาคสนาม, 2547 และจากการสัมภาษณ์หญิงบริการชาวลาว, 2547) อย่างไรก็ดี จากการพูดคุยกับผู้หญิงลาวที่เปิดซิงในฝั่งไทยยืนยันว่า เธอตกลงใจเปิดซิงหลังจากถูกหวานล้อมจากเจ้าของร้านคาราโอเกะว่าเธอมีเวลาไม่นานนักสำหรับการตัดสินใจขายพรหมจรรย์ในราคาที่สูงเช่นนั้น หากเธอลังเลหรือทอดเวลาของการเปิดซิงออกไป เธอจะได้รับค่าตอบแทนจากการขายบริการทางเพศในราคาปกติ แม้จะเป็นการขายบริการทางเพศครั้งแรก (สัมภาษณ์หญิงบริการลาวในพื้นที่ชายแดน, 2547)

ในขณะที่ค่านิยมในเรื่องการเปิดซิงแพร่หลายในหมู่ชายนักเที่ยวชาวไทย กลายเป็นข้ออ้างที่ชายนักเที่ยวชาวไทยใช้สนับสนุนการซื้อบริการทางเพศจากเด็กหญิง (จากการสัมภาษณ์ชายนักเที่ยวชาวไทย, 2547) ค่านิยมดังกล่าวไม่มากนักย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่แพร่หลายในหมู่ชายนักเที่ยวชาวไทยว่า การมีเพศสัมพันธ์กับหญิงสาวบริสุทธิ์ไม่เพียงปลอดภัยจากการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ แต่ยังช่วยฟื้นฟูความเป็นหนุ่มและช่วยต่ออายุให้ยืนยาว (Havanon, 1996; Boonchalaski and Guest, 1994) เช่นเดียวกับค่านิยมที่ยึดถือกันในกลุ่มชาวจีนหรือไต้หวันซึ่งเดินทางมาซื้อประเวณีเด็กในประเทศไทย

สำหรับผู้หญิงกลุ่มที่สามเดินทางข้ามพรมแดนโดยสมัครใจ และรับรู้ตั้งแต่ต้นว่างานที่ต้องทำในประเทศไทยคือการขายบริการทางเพศ แต่ยังสมัครใจทำงานขายบริการทางเพศ (voluntary prostitution) ผู้หญิงกลุ่มนี้มีจำนวนไม่

มากนัก ส่วนใหญ่มีอายุมากคือระหว่าง 20-30 ปี ผู้หญิงกลุ่มนี้มักผ่านการแต่งงาน และถูกสามีทอดทิ้ง หรือไม่ก็หย่าร้างกับสามี ตลอดจนมีลูกที่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดู เนื่องจากไม่มีทางเลือกในการหารายได้ให้เพียงพอต่อการยังชีพ การถูกดูแลจากสังคมหมู่บ้านว่าเป็นแม่เฒ่า ทำให้พวกเธอมองว่าการขายบริการทางเพศในประเทศไทยเป็นทางเลือกที่ไม่เลวร้าย เพราะนอกจากสามารถหาเงินเป็นจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็วแล้ว การขายบริการทางเพศในประเทศไทยยังถูกมองว่าเป็นทางเลือกที่ดี เพราะไม่มีใครล่วงรู้ว่าเธอหารายได้มาอย่างไร ด้วยแรงกดดันทางเศรษฐกิจและเงื่อนไขทางสังคมทำให้ผู้หญิงกลุ่มนี้ยอมรับบทบาทหญิงบริการอย่างเต็มใจ บางคนเชื่อว่าหากเธอแสดงบทบาทหญิงบริการ “มืออาชีพ” เธออาจประสบความสำเร็จในเส้นทางสายนี้ (สัมภาษณ์หญิงบริการชาวลาว, 2547)⁹

หญิงบริการลาวที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่ถูกล่อลวงหรือสมัครใจทำงานขายบริการทางเพศส่วนใหญ่เดินทางข้ามพรมแดนอย่างผิดกฎหมาย (illegal migrants) และทำงานโดยไม่มีใบอนุญาตการจ้างงาน (without work permitted) สถานะของเป็นผู้อพยพอย่างผิดกฎหมายและการทำงานขายบริการทางเพศทำให้ผู้หญิงลาวส่วนใหญ่ตกอยู่ในความกลัวว่าจะถูกจับกุมและถูกลงโทษจากรัฐไทย แม้ผู้หญิงที่เป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ยังตกอยู่ในความกลัวว่าเธอจะถูกตำรวจจับกุมหรือถูกคุมขังในเรือนจำประเทศไทย เหตุผลสำคัญเพราะเธอไม่อาจพิสูจน์ได้อย่างแน่ชัดว่าเธอถูกล่อลวงและบังคับให้ค้าประเวณี (involuntary prostitution) นั่นเอง

กรณีของผู้หญิงลาวที่ถูกล่อลวงให้เดินทางข้ามพรมแดน แต่ในที่สุดตกลงใจขายบริการทางเพศ นับเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนซึ่งชี้ให้เห็นจุดอ่อนของนโยบายแก้ปัญหาการค้ามนุษย์ซึ่งยังไม่ครอบคลุมถึงรูปแบบการล่อลวงที่แนบเนียน เนื่องจากระบบของการค้ามนุษย์โดยทั่วไปมักจะมองว่าเป็นเรื่องของการล่อลวงหรือบีบบังคับอย่างชัดเจน ทำให้ผู้หญิงที่ถูกล่อลวงอย่างแนบเนียน หรือไม่ก็ถูกบีบบังคับ (จาก

เงื่อนไขในการทำงานซึ่งไม่มีค่าตอบแทน) กลับมองว่า เธอมีความผิดในฐานะผู้ลักลอบเข้าเมืองและขายบริการทางเพศ แทนที่จะมองว่าเธอถูกค้ามนุษย์ซึ่งเป็นการกระทำรุนแรงทางเพศและผิดกฎหมาย ยิ่งไปกว่านั้น การปรับเปลี่ยนรูปแบบของการจัดหาหญิงลาวสู่ธุรกิจทางเพศในประเทศไทยเมื่อไม่นานมานี้ ซึ่งใช้รูปแบบของนายหน้าที่เป็นคู่คนเคยของหญิงสาว ทำให้การแก้ปัญหาการค้ามนุษย์ในพื้นที่ชายแดนมีความยากลำบากยิ่งขึ้น

ความรุนแรงทางเพศและความเป็นอื่นของผู้หญิงลาว

เมื่อเข้ามาทำงานในสถานบันเทิงในประเทศไทย ผู้หญิงลาวทั้งกลุ่มที่ถูกล่อลวงและสมัครใจมาขายบริการทางเพศต้องเผชิญกับความรุนแรงทางเพศหลายรูปแบบ เช่น การถูกลวนลามทางเพศ (sexual harassment) จากชายนักเที่ยวชาวไทยซึ่งเข้ามาเที่ยวในบาร์คาราโอเกะ และอาจจะซื้อหรือไม่ซื้อบริการทางเพศก็ตาม การถูกบังคับร่วมเพศ (forced sex) จากเจ้าหน้าที่รัฐไทย การถูกล่อลวงหรือบังคับให้ร่วมเพศโดยไม่ใช้ถุงยางอนามัยจากลูกค้าชาวไทยและแขกขาประจำ การจำกัดเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอก และการจำกัดเสรีภาพในการมีเพศสัมพันธ์นอกบริบทของการขายบริการทางเพศ โดยเจ้าของธุรกิจบริการทางเพศ¹⁰

ทั้งๆ ที่หญิงบริการชาวลาส่วนใหญ่เป็นเหยื่อของขบวนการค้าผู้หญิง และมีความเปราะบางต่อการถูกกระทำรุนแรงทางเพศ แต่เธอกลับไม่ได้รับความเห็นใจและไม่ได้รับความช่วยเหลือจากคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทยมากเท่าที่ควรจะเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้ชะตากรรมของหญิงบริการพลัดถิ่นชาวลาวถูกมองข้ามไปก็คือ การที่คนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทยมองว่าผู้หญิงลาวเป็น “คนอื่น” (the others) ในสังคมไทยนั่นเอง ความเป็นคนอื่นของผู้หญิงบริการชาวลาวสามารถมองเห็นได้จากการที่

สังคมไทยตีตราประทับ (stigmatizing) หญิงบริการล่าวว่าเป็น “หญิงคนชั่ว” โดยไม่แยกแยะถึงที่มาที่ไปของการขายบริการทางเพศในประเทศไทย จากการพูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่และจากการสังเกตการณ์ของผู้เขียน พบว่าชาวบ้านในหมู่บ้านที่ธุรกิจบริการทางเพศตั้งอยู่หลีกเลี่ยงการปฏิสัมพันธ์กับหญิงบริการขาลาวทุกด้าน แม้แต่พ่อค้าซึ่งขายของใช้ประจำวันให้กับหญิงสาวลาวทุกวันยังต้องการไม่รู้จักชื่อของหญิงบริการล่าวผู้เป็นลูกค้า ชาวบ้านบางคนบอกว่ากลัวที่จะรับผู้หญิงลาวโดยสารรถไปด้วย แม้แต่คลินิกซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่ารับตรวจสุขภาพให้แก่หญิงบริการล่าวในพื้นที่ยังปฏิเสธการเกี่ยวข้องกับหญิงบริการล่าว ในสายตาของชาวบ้านในพื้นที่ชายแดนมองว่า หญิงบริการขาลาวเป็นอันตรายเนื่องจากการลักลอบอพยพเข้าเมืองและการค้าประเวณี (จากการสังเกตการณ์ภาคสนาม, 2547 และจากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านค้าในพื้นที่อำเภอโขงเจียม, 2547)

ในขณะที่ลูกค้าชาวไทยส่วนใหญ่มองหญิงบริการขาลาวเป็นเพียงวัตถุทางเพศ (sex object) ซึ่งมีไว้เพื่อรองรับความต้องการทางเพศของตนแต่ด้านเดียว ทั้งๆ ที่ขายนักเที่ยวเหล่านี้จำนวนไม่น้อยรับรู้เรื่องราวความเป็นมาของชีวิตหญิงบริการขาลาว แต่กลับมองข้ามตัวตนด้านอื่นๆ ของหญิงบริการขาลาวไปหมด ไม่ว่าจะเป็นความเป็นผู้หญิง ลูกสาว น้องสาว ความเป็นแม่ (สัมภาษณ์ขายนักเที่ยวชาวไทย, 2547)

เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองที่ผู้เขียนสัมภาษณ์ปฏิเสธการมีอยู่ของหญิงบริการขาลาวในพื้นที่ชายแดน ทั้งๆ ที่ร้านคาราโอเกะจำนวนมากตั้งอยู่ห่างจากที่ทำการด่านตรวจคนเข้าเมืองในระยะ 300 เมตรเท่านั้น บางคนมองว่าหญิงบริการขาลาวสร้างปัญหาให้กับสังคมไทย โดยไม่พิจารณาถึงเงื่อนไขอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่การควบคุมไม่ให้มีหญิงบริการพลัดถิ่นในพื้นที่ชายแดนกลับเป็นเรื่องที่ถูกมองว่าทำได้ยาก ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่มองว่า หญิงบริการขาลาวสร้างรายได้ให้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานี แต่เกรงว่า

หญิงบริการชาวลาวอาจเป็นต้นเหตุของการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ หากไม่มีการควบคุมที่เข้มงวดเพียงพอจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง ทางด้านหน่วยงานรัฐทางด้านสาธารณสุขมองหญิงบริการชาวลาวเป็นเป้าหมายในการควบคุมเพื่อไม่ให้มีการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ มากกว่าจะมองว่าผู้หญิงลาวจำนวนมากที่เข้าสู่ธุรกิจบริการทางเพศเป็นเหยื่อที่รอรับการแพร่ระบาดของโรคเอดส์จากชายนักท่องเที่ยวชาวไทย (จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองด่านช่องเม็ก, 2547; จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจในอำเภอโขงเจียม, 2547; และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี, 2547)

ด้วยทัศนคติของคนหลายกลุ่มในสังคมไทยที่กักขังอัตลักษณ์ของผู้อพยพหญิงชาวลาวให้เป็นเพียง “โสเภณี” “ผู้ลักลอบเข้าเมือง” และ “แหล่งแพร่เชื้อโรคเอดส์” สะท้อนข้อเท็จจริงว่าสังคมไทยมองเห็นหญิงบริการชาวลาวถูกมองว่าเป็นเพียง “คนอื่น” ในสังคมไทย การที่สังคมไทยเลือกจดจำและผลิตซ้ำความเป็นคนอื่นของหญิงบริการชาวลาว ในฐานะผู้กระทำผิดตามกฎหมายของรัฐและผู้ละเมิดมาตรฐานทางศีลธรรมของสังคม นับเป็นการสร้างภาพพจน์ที่มีลักษณะหยุดนิ่ง และเป็นการสร้างภาพเหมารวม (stereotyping) ซึ่งมีผลต่อการลดทอนความเป็นมนุษย์ (dehumanization) ของผู้อพยพหญิงชาวลาว ผลกระทบที่คาดไม่ถึง (unintended consequence) ของการสร้างภาพเหมารวมที่มีลักษณะหยุดนิ่งและเป็นภาพเชิงลบดังกล่าว ได้ปิดเสียงของหญิงบริการชาวลาวไม่ให้เป็นที่ตระหนักสู่สาธารณะ และยังทำให้เธอเป็นฝ่ายถูกตัดสินถูกควบคุม และถูกกระทำจากกลไกต่างๆ แต่เพียงฝ่ายเดียว ภาพเหมารวมเชิงลบที่สังคมไทยมีต่อหญิงบริการชาวลาว ใช่หรือไม่ที่ช่วยปิดบังอำพรางความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างเครือข่ายการค้ามนุษย์ ผู้ประกอบการสถานบันเทิง เจ้าหน้าที่รัฐไทย ตลอดจนชายนักเที่ยวชาวไทยกับผู้อพยพหญิงชาวลาวเอาไว้ต่อไป ในท่ามกลางกระแสความตื่นตัวเรื่องปัญหาของการค้ามนุษย์ ปัญหาความรุนแรงต่อเด็กและสตรี และปัญหาการแพร่

ระบาดของโรคเอดส์ ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ❖

บรรณานุกรม

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี (2547) รายงานประกอบการ
ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อความร่วมมือระหว่างสำนักงานสาธารณสุข

เชิงอรรถ

¹รายงานเรื่อง The Survey and the Situation Regarding the Trafficking of Children in the Lao PDR อ้างถึงในรายงานของ UNICER

²งานวิจัยเรื่อง “Perceptions and Experiences of Sexual Violence by Female Sex Workers from Lao PDR in Northeastern Thailand” ผู้เขียนใช้วิธีการศึกษาทางมานุษยวิทยา (anthropological approach) และแนวคิดสตรีนิยม (feminism) เพื่อทำความเข้าใจว่าผู้หญิงลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนอย่างผิดกฎหมายและทำงานเกี่ยวข้องกับการให้บริการทางเพศในประเทศไทยเผชิญกับความรุนแรงทางเพศ (sexual violence) ในลักษณะใดบ้าง ผู้หญิงลาวให้ความหมายแก่ประสบการณ์ความรุนแรงทางเพศ ตลอดจนประสบการณ์อื่นๆ อย่างไร มีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ทำให้ผู้หญิงลาวให้ความหมายแก่ประสบการณ์ความรุนแรงทางเพศในลักษณะแตกต่างกัน และการให้ความหมายแก่ความรุนแรงทางเพศที่แตกต่างกันดังกล่าวส่งผลกระทบต่อรูปแบบที่ผู้หญิงเลือกใช้เพื่อตอบโต้กับความรุนแรงทางเพศอย่างไร ผู้เขียนขอขอบคุณมูลนิธิ Rockefeller ที่ให้การสนับสนุนทุนในการทำวิจัยนี้

³เงื่อนไขเชิงผลักดัน เช่น การที่ร้านค้าราโอเกะไม่จ่ายค่าตอบแทนสำหรับผู้หญิงลาวที่ทำงานเป็น “สาวเสิร์ฟ” แต่ให้ผู้หญิงลาวหารายได้เอาเองจาก “ค่านั่งจริง” และ “เงินค่าทิป” ที่ได้จากการให้บริการลูกค้า ซึ่งมักจะเป็นจำนวนเงินเล็กน้อยไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ทำให้ผู้หญิงลาวที่ทำงานเป็นสาวเสิร์ฟถูกผลักดันให้อยู่ในสถานะที่ขัดสนทางการเงิน ต้องยอมรับการขายบริการทางเพศเป็นทางเลือก

⁴เงื่อนไขเชิงสนับสนุน เช่น การที่ร้านค้าราโอเกะกำหนดค่าตอบแทนสำหรับการ “เปิดซิ่ง” หรือการขายบริการทางเพศครั้งแรกเอาไว้สูงกว่าการขายบริการทางเพศแบบปกติสูงถึง 10-30 เท่า เช่น ในการขายบริการทางเพศปกติ ผู้หญิงจะได้รับค่าตอบแทนราว 700 บาทต่อครั้ง แต่หากเป็นการเปิดซิ่ง ผู้หญิงจะได้รับค่าตอบแทนสูงถึง 10,000-50,000 บาทต่อครั้ง เงื่อนไขดังกล่าวมีส่วนส่งเสริมให้ผู้หญิงที่ไม่ได้มีความสมัครใจที่จะขายบริการทางเพศตั้งแต่ต้นยอมรับการขายบริการทางเพศเป็นทางเลือก

ในที่สุด

⁵ด้านช่องเม็ก ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสิรินธร ได้รับการประกาศให้เป็นเขตการค้าระหว่างประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533

⁶“แดง” -นามสมมติของหญิงบริการลาวหน้าตาดีวัย 20 ปี เธอทำงานในบาร์คารา-โอเกะแห่งหนึ่งในอำเภอสิรินธร แดงบอกกับผู้เขียนว่าเธอมาจากครอบครัวยากจนและเป็นคนกำพร้าแม่ เธอเป็นลูกคนโตในจำนวนพี่น้องทั้งหมด 3 คน เธอไม่เคยมีโอกาสเรียนหนังสือ เธอเคยคิดว่าต้องการทำงานในประเทศไทยเพื่อหารายได้ส่งเสียน้องชายและน้องสาวที่ยังเรียนหนังสือ แต่เธอไม่เคยคิดว่าตนเองจะมีอาชีพขายบริการทางเพศ เธอถูกนายหน้าล่อลวงให้เดินทางข้ามพรมแดนเพื่อทำงานเป็นสาวเสิร์ฟในบาร์คาราโอเกะพร้อมกับญาติ เมื่อเดินทางมาทำงานในประเทศไทย เธอมีปัญหาด้านการเงินอย่างมาก เมื่อเธอถูกหัวหน้าล่อลวงจากเจ้าของบาร์ให้เปิดบัญชีในราคา 25,000 บาทกับลูกค้าชาวไทยโดยไม่มีการใช้ถุงยางอนามัย เธอยอมตกลงทั้งที่มีความกลัวมากจนนอนร้องไห้ทั้งคืนก่อนที่จะขายบริการทางเพศครั้งแรก เธอมองว่าการขายบริการทางเพศเป็นงานที่

น่าละอายและมีความเครียดสูง แม้ว่าจะผ่านประสบการณ์ของการขายบริการทางเพศในประเทศไทยนาน 3 เดือนแล้ว แต่เธอก็ยังไม่เคยชินกับอาชีพนี้ เธอมีความมุ่งหวังจะเก็บเงินส่งเสียน้องเรียนหนังสือจนสำเร็จการศึกษา และจะเลิกขายบริการทางเพศกลับไปอยู่ประเทศลาว เธอจึงปิดบังไม่ให้ครอบครัวรู้ว่าเธอหารายได้มาอย่างไร

⁷เช่นกรณีของ “ลัด” (นามสมมติ) หญิงบริการชาวลาววัย 20 ปีจากเมืองชนะสมบุรณ์แขวงจำปาสัก เธอได้รับการทาบตามจากนายหน้าซึ่งเคยทำงานเป็นหญิงบริการในร้านคาราโอเกะในประเทศไทยมาก่อน เพื่อให้ทำงานในร้านอาหารแห่งหนึ่ง เธอมาจากครอบครัวฐานะยากจน และเพิ่งมีปัญหาเลิกร้างกับคนรัก จึงต้องการประชิดด้วยการเดินทางมายังประเทศไทย แต่เธอกลับพบว่างานที่เธอได้รับการชวนให้มาทำเป็นการขายบริการทางเพศซึ่งไม่ใช่งานที่เธอต้องการ เธอจึงลงเล่ห์ที่จะทำ แม้ว่าจะทำงานเป็นพนักงานเสิร์ฟในบาร์คาราโอเกะในอำเภอสิรินธรมานานกว่า 4 เดือนแล้ว

ในขณะที่มีการสัมภาษณ์ เธอยังไม่ขายบริการทางเพศ แต่ดำรงชีพจากเงินรายได้ของน้องสาวซึ่งเดินทางมาด้วยกันและยอมขายบริการทางเพศไปก่อน เธออยู่ระหว่างการตัดสินใจ

ว่าจะเดินทางกลับประเทศลาวหรือหาหาลูกค้าคนไทยสักคนเพื่อเลี้ยงดูในฐานะ “แขกขาประจำ”

⁹เช่นกรณีของ “นาง” (นามสมมติ) หญิงบริการชาวลาววัย 23 ปีจากเมืองปากเซ แขวงจำปาสัก เธอถูกทาบตามให้เดินทางมาประเทศไทยโดยเพื่อนสาวที่เคยทำงานในบาร์คาราโอเกะมาก่อน เธอไม่รู้ว่าจะงานที่ทำการขายบริการทางเพศจึงตกลงใจเดินทางมา เพราะต้องการหาเงินเลี้ยงดูลูกสาววัย 2 ขวบที่ได้จากสามีซึ่งหย่าร้างกันไป แต่เมื่อเธอเดินทางมาถึงกลับพบว่างานที่ต้องทำการขายบริการทางเพศ เธอตกลงใจขายบริการทางเพศในประเทศไทยมานาน 2 เดือนแล้ว เพราะมองว่าเป็นงานที่จะทำให้เธอมีรายได้มากพอที่จะเลี้ยงดูครอบครัวและลูกสาวได้ แต่เธอมองว่าการขายบริการทางเพศในประเทศไทยเป็นเพียงงานชั่วคราว ซึ่งจะช่วยให้เธอมีเงินเก็บสะสม

¹⁰เช่นกรณีของ “จอย” หญิงชาวลาววัย 31 ปีจากเมืองชนะสมบุรณ์ แขวงจำปาสัก เธอเคยผ่านการแต่งงานและหย่าร้างมาแล้วหลายครั้ง พร้อมกับมีลูกติดที่เป็นภาระต้องเลี้ยงดูถึง 4 คน เธอบอกว่ารับรู้ตั้งแต่ก่อนเดินทางข้ามพรมแดนว่าการทำงานในบาร์คาราโอเกะต้องขายบริการทางเพศ แต่เธอก็อดรู้สึกขัดใจไม่ได้เมื่อต้องมาขายบริการทางเพศจริงๆ แม้เธอขายบริการทางเพศในประเทศไทยมานานถึง 2 เดือนแล้วแต่ยังไม่สามารถทำให้เธอชินได้ เธอมองว่าการทำงานในประเทศไทยเป็นทางเลือกที่พอทำได้ ถ้ามีความอดทนก็อาจเป็นช่องทางอนาคตของเธอและลูกได้ เพราะไม่สามารถหางานในประเทศลาวที่มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพของเธอและลูกได้

¹¹ประเด็นความรุนแรงทางเพศในงานวิจัยนี้ โปรดอ่านเพิ่มเติมในบทความเรื่อง “เหยื่อหรือผู้กระทำการ หญิงบริการชาวลาวในบริบทของอุตสาหกรรมทางเพศในไทย” จัดพิมพ์โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ปี พ.ศ. 2549

ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อควบคุม
การแพร่ระบาดของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ในเขตพื้นที่
ชายแดนไทย-ลาว. จัดขึ้นเมื่อวันที่ 11 มีนาคม ณ อำเภอสิรินธร
จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย.

สุชาติ ทวีสิทธิ์ (2549) “สถานการณ์การค้าผู้หญิงข้ามพรมแดนในประเทศไทย
ลุ่มน้ำโขง: กรณีศึกษาไทย-ลาว และไทย-กัมพูชา” บทความนำเสนอใน
งานสัมมนาวิชาการเรื่อง “ลุ่มน้ำโขง: วิฤต-การพัฒนา-และทางออก”
เมื่อวันที่ 25-26 มกราคม ณ โรงแรมรอยัลแม่โขง จังหวัดหนองคาย
จัดโดย SEASREP

Archavanitkul, K. (1998) *Combating the Trafficking in Children and
their Exploitation in Prostitution and Other Intolerable Forms of
Child Labor in Mekong Basin Countries. A Sub-regional Report
Submitted to International Labor Organization (ILO), Bangkok,
Thailand. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social
Research, Mahidol University.*

Archavanitkul, K., Caouette, M. T., and Pyne, H.H. (1998) *Sexuality,
Reproductive Health and Violence: Experiences of Migrants from
Burma in Thailand. Bangkok: Institute of Population and Social
Research. Mahidol University at Salaya.*

Asian Research Center for Migration (1997) *Report of the Second
Technical Consultation on Transnational Population Movements and
HIV/AIDs In Southeast Asian Countries. Bangkok: Chulalongkorn*

University.

Asian Migrant Center (2000) *Asian Migrant Yearbook: Migration Facts, Analysis and Issues in 1999*. Asian Migrant Center: Hong Kong.

Asian Migrant Center and Mekong Migration Network. (2002) *Migration Needs, Issues and Responses in the Greater Mekong Sub-region: A Resource Book*.

Boonchalaski, W. and Guest, P. (1994) *Prostitution in Thailand*. IPSR Publication No 171, Institute for Population and Social Research, Nakhon Pathom: Mahidol University.

Brown, L. (2000) *Sex Slaves: The Trafcking of Women in Asia*. London: A Virago Press.

Cook, N. (1998) "Dutiful daughters, estrange sisters: women in Thailand" in Sen, K. and Stievens, M. (eds.) *Gender and Power in Afuent Asia*. London and New York: Routledge: 250-290.

Caouette, M. T. (1998) *Needs Assessment on Cross-border Trafcking in Women and Children – the Mekong Sub-region*. Prepared for the UN Working Group on Trafficking in the Mekong Sub-region. 20 February.

Kaosa-ard, K. and Dore, J. (eds.) (2003) *Social Challenges for the Mekong Region*. Bangkok: Social Research Institute, Chiang Mai University.

- Kempadoo, K. and Doezema, J. (1998) *Global Sex Workers: Rights, Resistance and Redenition*. New York and London: Routledge.
- Ngaosyvath, M. (1995) *Lao Women Yesterday and Today*. Bilingual Publication.
- Havanon, N. (1996) "Talking to Men and Women about their Sexual Relationships: Insights from a Thai Study. In Zeidenstein, S. and Kirsten, M. (eds). *Learning about Sexuality: A Practical Beginning*. New York: The Population Council International Women's Health Coalition.
- UN General Assembly. (1995) *Trafc in Women and Girls*. Report of the Secretary General. New York: United Nations.
- Vleuten, N. (1991) *Survey on "Trafic in Women" Policies and Policy-Research in an International Context*. Leiden: Research and Documentation Center Women and Autonomy (VENA), Leiden University.